

УДК 81'276.6:34(477)

UDC 81'276.6:34(477)

DOI: [10.31475/ped.dys.2024.35.06](https://doi.org/10.31475/ped.dys.2024.35.06)

ОЛЬГА ПОДОЛЯНЧУК

кандидат філологічних наук, доцент

*(Україна, Хмельницький, Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова, вул. Героїв Майдану, 8)*

OLHA PODOLIANCHUK,

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor

*(Ukraine, Khmelnytskyi, Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law,
Heroiv Maidanu St., 8)*

ORCID: [0000-0001-7526-9387](https://orcid.org/0000-0001-7526-9387)

Культура мовлення юристів у текстах документів

Speech Culture of Lawyers in the Texts of Documents

У статті розглянуто питання культури мовлення юристів, визначено роль культури мовлення юристів у текстах документів. Культура мовлення є одним із пріоритетів національного відродження української культури загалом, позаяк мова – не лише носій інформації, а й рушій у вирішенні всіх питань та у піднесенні культури і духовності народу. Тому знання української мови та використання у професійній сфері є не лише гарантом взаєморозуміння, а й візитівка юриста, адже грамотність та освіченість юриста, його вміння подати матеріал відповідно до мовних норм і стандартів є запорукою успіху в кожній справі.

Запропоновано рекомендації щодо підвищення рівня культури мовлення юристів у текстах документів, зокрема: оволодіння літературними нормами сучасної української мови згідно з чинним правописом, формування навичок культури писемної мови, вміння точно, логічно та послідовно, лаконічно й виразно, відповідно до умов комунікації висловлювати власні міркування, передавати необхідну інформацію, удосконалення комунікативних умінь і навичок мовців та створення текстів документів.

Ключові слова: *мовлення, культура мовлення, культура мовлення юристів, писемне мовлення юристів, тексти документів.*

The article examines the issue of lawyers' speech culture, defines the role of lawyers' speech culture in the texts of documents. The culture of speech is one of the priorities of the national revival of Ukrainian culture in general, because language is not only a carrier of information, but also a driver in solving all issues and in raising the culture and spirituality of the people. Therefore, knowledge of the Ukrainian language and its use in the professional sphere is not only a guarantee of mutual understanding, but also a lawyer's business card, because the lawyer's literacy and education, his ability to submit material in accordance with language norms and standards are the key to success in every case. Recommendations are offered to improve the level of speaking culture of lawyers in the texts of documents, in particular: mastering the literary norms of the modern Ukrainian language in accordance with the current spelling, forming the skills of the culture of the written language, the ability to accurately, logically and consistently, concisely and expressively, in accordance with the conditions of communication, express one's own opinions, convey the necessary information, improve the communication skills and skills of speakers and create the texts of documents. It is noted that the speech culture of a lawyer in the texts of documents is not only a representative of his linguistic and communicative capabilities, but also a representative of his professional and personal skills and abilities, because the text of the document not only requires compliance with certain rules regarding its drafting, but also knowledge of the norms of the literary language, the ability to use language clichés, clearly and correctly formulate an opinion, accurately and logically present the material, as well as adhere to ethical rules for composing relevant texts.

Keywords: *speech, speech culture, speech culture of lawyers, texts of documents.*

Вступ / Introduction. *Культура мовлення – один із виразників професійних навичок юриста. Одним із завдань на сьогодні є усунення певних мовних стереотипів, що утворилися на основі стереотипного мислення. Висока культура мовлення є запорукою успіху через вміння дотримуватися норм літературної мови, використання виражальних засобів відповідно до стилю, добір відповідних мовних кліше, а найголовніше – формування навичок культури писемної мови, вміння точно, логічно та послідовно, лаконічно й виразно, відповідно до умов комунікації*

висловлювати власні міркування, передавати необхідну інформацію, удосконалення комунікативних умінь і навичок мовців та створення текстів документів, знання орфографічних, граматичних, словотворчих, морфологічних, синтаксичних і стилістичних літературних норм.

Культура мовлення є одним із пріоритетів національного відродження української культури загалом, позаяк мова – не лише носій інформації, а й рушій у вирішенні всіх питань та у піднесенні культури і духовності народу. Тому знання української мови та використання у професійній сфері є не лише гарантом взаєморозуміння, а й візитівка юриста, адже грамотність та освіченість юриста, його вміння подати матеріал відповідно до мовних норм і стандартів є запорукою успіху в кожній справі. Мовнокультурна освіченість юриста, його вміння спілкуватися згідно з сучасними національними нормами, коректно дискутувати, вербально переконувати гарантують, за даними вчених і практиків, майже у 85 % успіху у професійно-ділових стосунках (Якимчук М.Ю., 2021).

«Культура мовлення має велике національне й соціальне значення: вона забезпечує толерантне спілкування людей, ... сприяє підвищенню загальної культури як окремої людини, так і суспільства в цілому. Тому кожний з нас повинен дбати про свою мовну культуру й вимагати цього від інших» (Якимчук М.Ю., 2021).

Сьогодні питання культури мовлення юриста активно досліджують І. Грицай та І. Царьова (Царьова І. В., & Грицай І.О., 2017) [7], Ю. Короткова (Короткова Ю.М., 2019), М. Якимчук (Якимчук М.Ю., 2021) та ін. Проблеми формування та вдосконалення культури мовлення майбутніх спеціалістів завжди цікавила вчених та науковців, тому варто зазначити, що цим питанням у різні часи також займалися О. Біляев, В. Виноградова, І. Зимня, А. Коваль, Т. Окуневич, Н. Руколянська (Біляев О., 1984; Руколянська Н.В., 2015) та ін.

Однак ми хочемо акцентувати увагу на культурі мовлення юриста саме в текстах документів, оскільки офіційно-діловий стиль є безпосереднім репрезентантом сфери діяльності юриста.

Мета та завдання / Aim and Tasks. Мета статті полягає в окресленні питання культури мовлення юриста в текстах документів, визначенні ролі культури мовлення юристів у текстах документів та визначенні рекомендацій щодо підвищення рівня культури мовлення юристів у текстах документів.

Methods / Методи. Для розкриття теми дослідження використано загальнонаукові методи наукового пошуку (аналіз, синтез, систематизація й узагальнення), а також застосовано аналіз науково-педагогічної літератури для з'ясування поглядів науковців на досліджувану проблему.

Результати / Results. Писемна сфера спілкування, зокрема офіційно-діловий стиль, є основою спілкування та вираження думки юристів, тому питання культури мовлення юриста в текстах документів є надзвичайно важливим та потребує розгляду. Опанування писемної культури мовлення юриста ґрунтується та визначенні таких показників, як: правильність, точність, повнота, доречність, чистота, логічність, змістовність та багатство.

Відповідно до Закону України «Про інформацію» документ – матеріальний носій, що містить інформацію, основними функціями якого є її збереження та передавання у часі та просторі (Про інформацію..., 1992). Тому дуже важливо дотримуватися такого показника, як правильність та точність. Юридична сила документа – це «властивість службового документа, надана чинним законодавством, яка є підставою для вирішення правових питань, здійснювати правове регулювання і управлінські функції» (ДСТУ 2732-2023..., 2024). Повнота, точність та правильність тісно взаємопов'язані. Саме від них залежить якість документа, а відтак – і писемна культура мовлення, а значить – і професійність юриста.

М. Якимчук у статті «Культура мовлення як засіб розвитку комунікативних компетентностей юриста» стверджує, що «... суспільне життя потребує від фахівця вільного володіння державною мовою в усній та писемній формах, багатства словникового запасу, готовності до продуктивного спілкування з різними категоріями громадян, адже це не лише показник загальної культури особистості юриста, але й запорука його професійного успіху» (Якимчук М.Ю., 2021).

Ми цілком підтримуємо думку науковиці. Однак зауважимо, що поряд з цим культура мовлення юриста залежить у сукупності і від володіння комунікативними якісними ознаками культури мовлення, і від знання вимог офіційно-ділового стилю.

Точність мовлення залежить від рівня знань юриста, від його активного словникового запасу, вміння використовувати мовні закони та логіку викладу думки. В офіційно-діловому стилі точність реалізується на лексичному рівні, адже репрезентує слововживання у спектрі відповідної галузі чи певного виду документа.

Правильність тісно пов'язана із точністю і передбачає неухильне дотримання норм сучасної української мови та знань щодо створення документів.

Логічність передбачає внутрішню єдність тексту документа та передбачає логічно правильне мовлення юриста в текстах документа. Варто зважати на дотримання як предметної, так і

понятійної логічності, які полягають у єдності смислових зав'язків і відношень одиниць мови із зав'язками об'єктивної реальності та відображають семантику структури викладу думки.

Змістовність у текстах документів репрезентується крізь призму чіпкості, достовірності, своєчасності та точності тексту. Мова йде не лише про добірку відповідного матеріалу, а й правильне вживання мовних норм та використання засобів відповідного стилю.

Доречність тісно пов'язана зі змістовністю, адже ґрунтується на добові мовних засобів відповідно до стилю, характеру та орієнтованості на споживача інформації. Мова йде про доцільне використання мовних засобів для досягнення стильової та інформаційної відповідності.

Багатство мовлення визначає великий обсяг активного словникового запасу юриста та вміння ним послуговуватися.

Чистота залежить від правильності, адже чисте мовлення не може бути з порушенням мовних норм. Саме чистота і визначатиме довершеність культури мовлення юриста поряд з іншими комунікативними ознаками культури мовлення в нерозривній єдності, комплексно та цілісно.

Комунікативні ознаки культури мовлення утворюють цілісну матрицю культури писемного мовлення юриста.

Зважаючи на роль та значення культури мовлення юриста в текстах документів, вважаємо за необхідне запропонувати рекомендації щодо підвищення рівня культури мовлення юристів у текстах документів, зокрема:

– оволодіння літературними нормами сучасної української мови згідно з чинним правописом. Саме знання і дотримання мовних норм створює належні умови для впевненості і невимушеності в реалізації професійних навичок та забезпечать високий рівень культури мовлення. Також знання норм уможливить свідоме, цілеспрямоване та майстерне використання мовних засобів залежно від типу документа, мети й обставин спілкування тощо. Саме з оволодіння мовними нормами і розпочинається формування і становлення професіограми юриста, адже засвоєння норм сучасної української літературної мови є конгломератом знань, умінь і навичок становлення і розвитку культури мовлення юриста – як в писемному, так і в усному мовленні. Однак в межах нашого дослідження зупинимося на культурі писемного мовлення;

– формування навичок культури писемної мови, вміння точно, логічно та послідовно, лаконічно й виразно, відповідно до умов комунікації висловлювати власні міркування, передавати необхідну інформацію. Саме ці навички формують культуру мовлення, рівень володіння мовленнєвою культурою, вміння застосовувати мовні норми та послуговуватися винятково вищим рівнем – літературною мовою. Якщо фахівець добре володіє усім спектром матеріалу у своїй галузі, однак не може грамотно реалізувати свої думки в писемній формі, то і не може правильно та повноцінно донести інформацію до інших, демонструє невміння її повноцінно сприймати (Руколяньська Н.В., 2015). Справжній фахівець повинен дбати про якісне мовлення. А воно може бути таким за умови дотримання комунікативних якісних ознак культури мовлення – точності, правильності, доступності, змістовності, логічності, чистоти й багатства. По суті, ці комунікативні якісні ознаки культури мовлення і є складником фахової мови юриста, незалежно від напрямку чи специфіки його діяльності. Відтак і професійні навички юриста, й ефективність його діяльності залежать від вміння грамотно викласти свої думки, оскільки мова є не тільки засобом спілкування, але й інструментом налагодження зв'язків, ведення полемік, дискусій тощо, демонструє власну культуру і рівень освіченості, а відтак є безпосереднім засобом впливу на інших;

– удосконалення комунікативних умінь і навичок мовців та створення текстів документів. Саме системний характер використання писемної комунікації в професійній сфері, обмін досвідом спрямовані на плідний позитивний результат. Саме такі навички уможливають формування культури мислення та мовлення юриста, створять повну систематизовану базу особистісних теоретичних та практичних знань та умінь. Адже юристу не лише потрібно знати вимоги до того чи того документа, а й володіти композиційною стрункістю документа, що визначається не лише розміщенням реквізитів відповідно до вимог, а й розташуванням певного матеріалу, послідовністю викладу його змісту, добором відповідних мовних кліше, а також від характеру і обсягу матеріалу, які містяться в документі.

Для реалізації викладених вище рекомендацій щодо підвищення рівня культури мовлення юристів необхідно під час навчального процесу в першу чергу як викладачам, так і студентам свідомо ставитися до вибору слова, стежити за культурою мовлення, контролювати вживання слів, не боятися заглядати у словник, поповнювати як пасивний, так і активний словниковий запас, читати як професійну, так і художню літературу, постійно користуватися різними спеціальними енциклопедичними і термінологічними словниками, набувати практики публічних виступів із фахової тематики, говорити тільки тоді, коли є що сказати. Саме це підвищить інтелектуальний рівень особистості і віддзеркалюватиметься у мовленні;

Висновки / Conclusions. Зважаючи на вищезазначене, цілком логічно стверджувати, що культура мовлення юриста в текстах документів є не лише репрезентантом його мовно-комунікативних можливостей, а й репрезентантом його професійно-особистісних навичок та умінь, адже текст документа не тільки вимагає дотримання певних правил щодо його складання, а й знання норм літературної мови, вміння використовувати мовні кліше, чітко і правильно формулювати думку, точно та логічно подавати матеріал, а також дотримуватись етичних правил щодо складання відповідних текстів

У ході нашого дослідження ми запропонували рекомендації щодо підвищення рівня культури мовлення юристів у текстах документів, зокрема:

- оволодіння літературними нормами сучасної української мови згідно з чинним правописом;
- формування навичок культури писемної мови, вміння точно, логічно та послідовно, лаконічно й виразно, відповідно до умов комунікації висловлювати власні міркування, передавати необхідну інформацію;

- удосконалення комунікативних умінь і навичок мовців та створення текстів документів.

Перспективами подальшого дослідження може бути мовна, мовленнєва та комунікативна компетенція як основа професійного усного та писемного мовлення юриста, а також етичні аспекти мовлення юриста у різних сферах діяльності як показник високого професіоналізму.

Список використаних джерел і літератури:

Біляєв, О. М. (1984). Білінгвізм і питання інтерференції в мовленні учнів. *Українська мова і література в школі, 1*, 41–49. [in Ukrainian]

ДСТУ 2732-2023. Діловодство і архівна справа. Терміни та визначення понять. Національний стандарт. (2023). Взято з: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0121774-23#Text> [in Ukrainian]

Короткова, Ю. М. (2019). Поняття і структура культури мовлення юриста. *Правовий часопис Донбасу, 2* (67), 142–149. [in Ukrainian]

Подоланчук, О. (2022). Грамотність як запорука успіху студента та інвестиції в його майбутнє. *Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації. Тези V міжн. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 21–22 січня 2022 р.). Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова.* [in Ukrainian]

Про інформацію. (1992). Закон України від 02.10.1992 р. (зі змінами). Взято з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> [in Ukrainian]

Руколяньська, Н. В. (2015). Формування культури фахового мовлення майбутніх правників. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах, 42*, 268–275. [in Ukrainian]

Царьова, І. В., & Грицай, І. О. (2017). *Культура професійного мовлення юриста.* Київ: «ХайТек Прес». [in Ukrainian]

Якимчук, М. Ю. (2021). Культура мовлення як засіб розвитку комунікативних компетентностей юриста. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право», 1* (23). [in Ukrainian]

References:

Biliaiev, O. M. (1984). Bilinhvizm i pytannia interferentsii v movlenni uchniv [Bilingualism and the Issue of Interference in Students' Speech]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli – Ukrainian Language and Literature in School, 1*, 41–49. [in Ukrainian]

DSTU 2732-2023. Dilovodstvo i arkhivna sprava. Terminy ta vyznachennia poniat. Natsionalnyi standart [DSTU 2732-2023. Bookkeeping and Archival Work. Terms and Definitions. National Standard]. (2023). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0121774-23#Text> [in Ukrainian]

Korotkova, Yu. M. (2019). Poniattia i struktura kultury movlennia yurysta [Concept and Structure of Speech Culture of a Lawyer]. *Pravovyi chasopys Donbasu – Donbas Legal Journal, 2* (67), 142–149. [in Ukrainian]

Podolianchuk, O. (2022). Hramotnist yak zaporuka uspiikhu studenta ta investyttsii v yoho maibutnie [Literacy as a Guarantee of a Student's Success and an Investment in His Future]. *Stratehichni napriamy sotsialno-ekonomichnoho rozvytku derzhavy v umovakh hlobalizatsii – Strategic Directions of Socio-Economic Development of the State in the Conditions of Globalization. Proceedings of the V international scientific and practical conference* (Khmelnyskyi, 21–22 January 2022). Khmelnytskyi: Khmelnytskyi universytet upravlinnia ta prava imeni Leonida Yuzkova. [in Ukrainian]

Pro informatsiiu [On Information]. (1992). Zakon Ukrainy vid 02.10.1992 r. (zi zminamy). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> [in Ukrainian]

Rukolianska, N. V. (2015). Formuvannia kultury fakhovoho movlennia maibutnikh pravnykiv [Formation of Professional Speech Culture of Future Lawyers]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh – Pedagogy of Creative Personality Formation in Higher and Secondary Schools, 42*, 268–275. [in Ukrainian]

Tsarova, I. V., & Hrytsai, I. O. (2017). *Kultura profesiinoho movlennia yurysta [The Culture of Professional Speaking of a Lawyer].* Kyiv: «KhaiTek Pres». [in Ukrainian]

Yakymchuk, M. Yu. (2021). Kultura movlennia yak zasib rozvytku komunikatyvnykh kompetentnostei yurysta [Speech Culture as a Means of Developing a Lawyer's Communicative Competence]. *Chasopys Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademii». Seria «Pravo» – Journal of the National University «Ostroh Academy».* Series «Law», 1 (23). [in Ukrainian]

Дата надходження статті: «02» квітня 2024 р.
Стаття прийнята до друку: «30» квітня 2024 р.

Подольчук Ольга – доцент кафедри мовознавства, старший науковий співробітник науково-редакційного відділу Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, кандидат філологічних наук, доцент

Podolianchuk Olha – Assistant Professor of the Department of Linguistics, Senior Researcher of the Scientific and Editorial Department of Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor

Цитуйте цю статтю як:

Подольчук, О. (2024). Культура мовлення юристів у текстах документів. *Педагогічний дискурс*, 35, 41–45. doi: [10.31475/ped.dys.2024.35.06](https://doi.org/10.31475/ped.dys.2024.35.06).

Cite this article as:

Podolianchuk, O. (2024). Speech Culture of Lawyers in the Texts of Documents. *Pedagogical Discourse*, 35, 41–45. doi: [10.31475/ped.dys.2024.35.06](https://doi.org/10.31475/ped.dys.2024.35.06).